

BESZÉLGETÉS VERSÍRÁSRÓL, VERSMONDÁSRÓL, KÖTŐDÉSRŐL

Kalász Mártonnal, a Magyar Írószövetség Elnökével

Kalász Márton, a Magyar Írószövetség elnökét a Bajza utcai székházban kerestem fel, hogy A Vers Éve kapcsán kérdezzem őt költőkről, versről, versírásról és versmondásról. Írószövetségi szobájának szép íróasztalát látva adódott a kérdés: Született-e mellette vers?

– Hát e mellett az asztal mellett nem. De az előző három évben – most negyedik éve ülök ennél az asztalnál – szinte semmi nem született. Se ennél az asztalnál, se másutt. Ha csak azokat az előadásokat, emlékezéseket nem számítom, amiket a hivatalomból adódó meghívásokból következően tartottam. Ezeket most olvastam át, s mert készül egy kötetem, az évtizedek alatt összegyűlt esszéim, tanulmányaim válogatása, a Kortárs Kiadó tervezi kiadni, gondoltam rá, hogy ezeket be lehetne tenni. A három esztendő alatt egyetlen verset nem írtam. Regényt is terveztem, de maradjunk a verseknél. A Vers Éve miatt is, meg mert én azért mindenképpen versírónak – mindig óvatosabban fogalmazok, nem költőnek, hanem versírónak – éreztem magam egész pályám alatt. És most, karácsony óta, az ünnepek óta megírtam körülbelül húsz verset. Úgy látszik, hogy az ember a keservei közben egyszer csak eléri azt a mélypontot, amikor újra kezd írni. És tudom tapasztalatból, hogy ha ez így elkezdődik, akkor általában folytatódik. Én az utóbbi versesköteteteimet, ha nem is mindegyiket, így írtam. Így készült a *Rózsafestő*, a *Sötét seb*, vagy korábban *Az imádkozó sáska*. Úgy hogy, az is lehetséges, hogy még ennél az asztalnál is fogok verset írni. Ha nem jön be, mondjuk, egy óra hosszat, senki. Ez az írás most, hogy mondjam, minden bajomban olyan könnyebbséget jelent, hogy magam sem akarom elhinni. Még jókedvű is vagyok.

– *Hogy jönnek a versek? Elindul egy ritmus, vagy jön egy gondolat?*

– Így is, úgy is. Tapasztalatom szerint egy sor úgy hirtelen megindul, és úgy vagyok, hogy a nyelv szinte fontosabb – hát ezt aztán hosszan meg kellene magyarázni –, mint maga a gondolat. De aztán – ahogy ezeknél az új verseknél is – kiderül, hogy az az egy sor nem véletlenül jutott eszembe. Megvan a gondolati előzménye. És akkor sorra lesz, az, ami foglalkoztat engem. Általában úgy szokott lenni, hogy az embernek váratlanul szinte elhangzik a fejében egy mondat, amit aztán őrizni kell. Néha előfordul, hogy az ember el is felejtí. De aztán más formában újra észébe jut. Én az a fajta versíró vagyok, akinek jön a sor, és akkor ezt próbálja kibontani. Ott aztán találkoznak persze a dolgok egymással. Amit gyanútlanul elindítottam, hirtelen ott van azzal, anélkül hogy keresném, amin heteken keresztül gondolkodtam. Összekerülnek, amiknek látszatra semmi közük egymáshoz. Sőt, azoknak a gondolatoknak nincs is közük a költészethez. És az én versíró habitusomhoz. Mert az ember lassan kétfelé szakad. És az a gyakorlati ember rácsodálkozik a másikra, a költőre. De nem akarom eltréfálni a dolgot. Én mindig is így írtam verset, illetve nagyon korán így kezdtem verset írni. És a példám is ilyenek voltak. Ahány fontos költőre most visszagondolok hirtelenében, Rilkrétől Hölderlinig, vagy hát a magyar József Attilától Nagy Lászlóig, Nemes Nagy Ágnesig. Azt hiszem, legalábbis én így olvasom a verseiket, minthogyha azok is így keletkeztek volna.

– *A szoba, ahol ülünk, kínál még egy kérdést. Az íróasztal mögött van egy Petőfi kép. Petőfi nincs a példák között?*

– Petőfihez való viszonyom a gyerekkoromban kezdődik. Mivel nem igen tudtam magyarul, de azért próbáltam olvasni, két költővel kezdtem a versolvasást. Petőfivel és Heinevel. Egy Petőfi kötetet ajándékba kaptam egy a faluba érkező családtól, akik ott laktak a környékünkön. A Heine kötetet, az *Énekek könyvét*, németül, a padlásunkon találtam. Őket olvastam párhuzamosan. Ez véletlen, de hát semmi sem véletlen, egy idő után tudja azt az ember. Ezt a két költőt olvastam, sőt még meg is próbáltam fordítani őket. Egyiket erre a nyelvre, a másikat arra, csak úgy gyerekesen. Úgyhogy Petőfi nekem nagyon fontos maradt. Nemcsak az a fiatalon meghalt zseniális ember, hanem a költészete is. A *Pusztia télen*. Sorolhatnám vég nélkül a Petőfi verseket. Én rendszeres Petőfi olvasó vagyok mindmáig. Még akkor is, ha a verseimben talán nem volt úgy nyoma, mint mondjuk József Attilának, akit utána kezdtem el olvasni. Mindig elmondom, nagyon nagy szerencsém volt, mert nekünk olyan papunk volt, akinek hatalmas könyvtára, és benne rengeteg verseskönyve volt. Rajongott a versekért. Sőt, később egyszer, idősebb korában, elmondta nekem, mikor én már versíró voltam, és ő végigkövette, amíg élt, az én egész pályámat, hogy ő is ír verseket, de ő németül. Német származású volt. József Attila kötetet tőle kaptam. Egy kis baranyai faluban, amelyik elsősorban német, aztán szerb, aztán magyar volt. Az én háború utáni gyerekkorom ez, amikor ott ül egy pap, aki József Attilát ad egy gyerek kezébe. Ma – amikor már újra nem olvasuk József Attilát – azt hiszik, hogy ez természetes. Visszatérve, nekem Petőfihez nagyon sok közöm van. Az egyik legtudatosabb költőnek tartom, aki a mi környékünkön egyáltalán termelt. És a Károli Egyetemen a gyerekeknek elmondom, hogy Heine tudta, hogy ki Petőfi, sőt olvasta. És egy gyönyörű verset is írt Petőfi emlékére. Petőfi korai halála, meg az az egész tragédia mélyen foglalkoztatta a nyugati forradalmi szellemi életet. Heinet például. Más nem is kell mondanom. S ez nekem, a német magyarnak külön elégtétel volt.

– *A versírásról szeretném, ha áttémnénk a versmondásra. Talán nem túlzás azt mondani, hogy a Magyar Művelődési Intézet a versmondó alkalmak szervezésével segít lehetni Magyarországon a mondott vers kultúráját.*

– Igen. És a legutóbbi ehhez fűződő élményem Ozorán az Illyés szavalóverseny volt. Én is ott voltam, köszöntöttem a versmondókat 15 és 80 év között. Az ilyen alkalmakat én mindig csodálatosnak találom, és ha módom van rá, az ilyenekre a meghívásokat sosem utasítom vissza, és hogy ott legyek, soha nem mulasztom el. Berekfürdőn tavaly volt csodálatos élményem, tavaly tavasszal szintén. Vagy van az *Anyám fekete rózsá*, amit Dániel Kornélék rendeznek Veresegyházán. A versmondás visszavezet a gyerekkoromig. A versolvasás összefüggött azzal, hogy én voltam az ügyeletes versmondó is. Ha szabad anekdotázni, én 48-ban úgy mondtam egy Mécs László verset, hogy közben a szocialista egészségügy kivonult egy nagy busszal, és mindenkit megvizsgáltak. Ez egy ünnepi tudósítási volt. Engem odaállítottak, és az orvosok, vagy mások – nem tudom,

A VERS ÉVE

volt-e köztük kommunista – nem figyeltek fel arra, hogy ott áll egy kisfiú és azt mondja: „Mécs László: *Vadócba rózsát oltok, hogy szebb legyen a föld!*”. Én nagyon szerettem is verset mondani, és ez nem is szűnt meg bennem. Baranyában népművelő lettem fiatalon, Siklóson meg Szigetváron, és Szigetváron nagyon szerettem lenni. A megyei népművelő főnökség engem nevezett ki megyei színjátszó csoport és előadóművész felelősnek, amivel engem nagyon boldoggá tettek, mert a saját munkám mellett jártam a megyét, és minden ilyenben részt vettem. Ezt az időt máig őrzöm magamban. Az nagyon-nagy kár, hogy ez véget ért, és erre nem gondol senki. Mert hiába van a falvakban televízió. Azt látom a saját falumban – amelyek örömeimre jó példa –, hogy ott vannak – igaz hogy elsősorban – népdalkörök, de ott van versmondás, mindenféle van. Az külön öröm, hogy ott a három náció, a volt németek, akik most már vegyes házasságokban élnek, és a bukovinai székelyek és a felvidékiek közösen csinálnak egyfajta népművelést, amit már – attól tartok – szinte sehol sem találni a falvakban. A 60-években egy évre vidékre mentünk az első feleségemmel, mert a Váci csinált egy mozgalmat, hogy Szabolcsba menni, mert hiányzik az értelmiség a falvakban, a tanárok és így tovább. Ott is mindjárt azzal kezdtük, hogy ebben a faluban nincs villany, nincs mozi, csak amint a szamarat körbe kergetik, akkor vibrál valami bent, ilyen aggregátor mozi, azzal kezdtük, hogy összeszedtük a fiatalokat, és Tamási Áron darabot játszottunk karácsonyra, és tájoltunk vele. Bennem szunnyad egy ilyen megszállott, még abból az időből. Maradt bennem, és én igen is mindig amellett szavaznék, hogy legyenek versmondók. Most lesz a József Attila versmondó verseny, most ebben az évben ez bejárja az egész országot. Ennél zsúritag vagyok, Veszprémben. Nagyon örülök neki. De annyiban más a véleményem, hogy a szavalóversenyeket nem a hivatásos színészeknek kell csinálni, hanem azoknak, akik szeretik a verset, és ezzel alkalmat lehet nekik adni. A versmondás a vers egyik életető eleme, véleményem szerint. Ha ott fogunk tartani, hogy nem olvasunk verset, vagy egyre kevesebbet, akkor arra biztassuk az embereket, hogy hallgassák legalább. A vers mondva válik végsőképpen verssé. Jó, én elolvasom, elgondolodom rajta, de a versnek van egy hangzása. Már a vers megírásánál is előfordul, hogy megfigyelünk a versnek erről az eleméről. Magam talán még nem, de a különféle irányzatok versei – nem akarok egyet sem megnevezni, mert minden jószándék megvan minden iránt bennem – már úgy készülnek, hogy azokat lassan el sem lehet mondani. Most nem a képversekre és efféle kísérletekre gondolok, hanem arra a nyakatekert nyelvre, amiben akár magam is részes vagyok, úgyhogy nem akarom magam ebből kivonni. Hagyjuk is ezt az elméletet! A verset igenis mondani kell. Kányádinak igaz van, aki ezt mindig hangoztatja is. Akár az emléket mondja, akár – egy kis rosszmájúsággal – ő találta ki. A történet úgy hangzik, hogy egy kisfiú az iskolában, amikor ő megkérdezte, mi a vers, azt mondta: a vers az, amit mondani kell. Ez egy olyan igazság, akár egy gyerek szájából, akár a Sándor költői elméjében született, teljesen mindegy, hogy erre azt lehet mondani, hogy ez egy törvény, és ennek mindig lesz érvénye – remélem legalábbis –, akármi felé megy a költészet. Mindig lesz visszatérés ahhoz is, ami még Petőfinek is tetszene, ha élne. Amit írunk, ez a mostani, nem mind föltétlen.

– *Költőként hallani saját verset, különös élmény. Lehet, hogy ez újabb emlékeket idéz.*

– Elsősorban színészek mondják az ember verseit, de nemcsak. Régen volt egy gyönyörű idő, még úgy a 60-as években, még a 70-es évekbe is átnyúlt, amikor az ember sokfelé megfordulhatott, rendszeresek voltak a megívások, a verses rendezvények. Akkor kiálltak diákok és – akár egy rendhagyó irodalomórán – elmondták a verset. Sajnos a nevek aztán elmúlnak, csak halványan emlékszik vissza az ember, én egy csodálatos versmondásra emlékszem. Nagyon-nagy kár, hogy a nevet nem jegyeztem meg. Egy általános iskolában Sárbogárdon kiállt egy kislány – nem követtem többé az ő életútját, pedig ezeket kellene követni, hogy mi lesz belőlük, én is falusi vagyok –, és elmondta az *Örökség* című versemet. Múltkor jutott éppen eszembe, mivel ez a vers valahol szóba került, hogy ilyen gyönyörűen se színész, se én, senki még ezt a verset nem mondta el. Hogy mit sejtett meg belőle az a tizenkét vagy nem tudom hány éves kislány, nem tudom, mert nem is kérdeztem meg. Hiába is kérdeztem volna, nyilván nem tudta volna megmondani. De itt ki kell térnem arra, amire az én gyerekkorom is utal, de ma megint ott tartunk, hogy attól félek, mindenre figyelünk – most az ilyen felnövő gyerekekre gondolok, iskolásokra –, csak arra nem, hogy mihez van igazán tehetségük. Félek, hogy pontosan ezt a részét a tehetségeknek nem figyeljük. Játszanak a laptop-on, közben nézem őket, és félek, hogy ez a fajta érzék, mikor fog végképp kivészni belőlük. Tudom, hogy mostanában borúlátó vagyok, és lehet, hogy nincs is igazam, de itt kéne újra föltámasztani valamit magunkban. Nem hiszem, hogy a vidéki pedagógusok – megint a falumra hivatkozom, nagyon jól ismerem az ottani pedagógusokat – ne lennének készzen arra, hogy ezek szerint a szempontok szerint újra figyeljék a gyerekeket. Félek tőle, hogy a gyerekekből a mi figyelmetlenségünk, vagy szándékos másra figyelésünk következtében, a tehetségüknek ezek a részei eltűnnek. Ha hagyjuk ezt, azokból, akik most felnőnek, akkor hagyjuk kivészni a világból. És ebből még csak az sem következik, hogy ne szerethetné a verset. Talán érthető, hogy mit akarok sejtetni.

– *Költő és szülőfalu másként él és másként fejlődik, ha vannak egymásnak, s ha nem, ha kapcsolatuk van egymással, és ha nincs.*

– Ami a pályámat illeti, én nagyon szerencsés vagyok, és ez a szerencse már itt kezdődik, ebben a faluban. Nemcsak azzal, hogy hozzájutottam könyvekhez – ez nem is olyan kis falu egyébként, csak ott van a déli határnál, Mohács mellett –, hanem valamiképpen olyan hangulat volt ott, hogy az ember, ha fogékony volt, még meg is termékenyülhetett. Az apám maga is szeretett volna tanulni, de neki különféle okok miatt nem sikerült. A papot már említettem, figyelemre méltó volt a tanító is. Nagy szerencsém továbbá, hogy soha nem idegenedtem el a szülőfalumtól, a falumbeli emberektől. Ez azért fontos, mert embereket távolítottak el onnan, kitelepítették őket, újak betelepedtek, mint a bukovinai székelyek, 47-ben a felvidéki, Pozsony környéki magyarok, jöttek máshonnan is, mindenfelől jöttek, délvidékről, tehát egy nagy kavarodás támadt. És valamiképpen mégiscsak olyan volt a hangulat, hogy az ember soha nem lett idegenné ebben a közegben. Még akkor sem, ha, mondjuk a kis német háborús bűnös volt, nem a bukovinai székelyek fejében, hanem hivatalosan. De hát, tőlük tanultam meg végül is igazán magyarul. És így tovább. Végeredményképpen én soha nem szakadtam el a falumtól, és a falum – ezen most valóban a falut értem, tehát nem a különféle nemzetiségű embereket – egységesen a saját büszkeségének, fiának tart, és

következésként figyelik, figyelték mindig, és figyelik most is, hogy mi van énvelem, és nemcsak az írásaimat, hanem az egész életemet. Hetven éves koromra díszpolgára lettem a falunak. A 70. születésnapom a Fészekben úgy zajlott, hogy a végén már mindenkinek kicsordultak a könnyei. Mert az történt, hogy a beszélgetés után egyszer csak megszólalt egy hangszer és megszólaltak énekhangok, és én azt hittem, hogy hangszalag, németül, és a félhomályból elővonult egy társaság népviseletben, fiúk, lányok, akik az osztálytársaim, a gyerekkori társaim voltak. Ott ült a félhomályban a nővérem, semmiről nem tudtam, ezt ők megszervezték, hogy ez lesz a meglepetés az én születésnapomra. Ez is jelez valamit. Ők nagyon nagy figyelemmel követnek engem, valóban és – ami a legfontosabb ebben az egészben, hogy – ezt én napról napra, percről percre megélem. Ami énbennem erkölcsi magatartás, morál, etika, azt én onnan hozom, még most is. És, hogyha végiggondoljuk ezt az egész történelmet, és az embernek van egy példája, hát most, ezekben a napokban ennél nagyobb dolgot nem tudok elképzelni egy élet vagy életpálya számára. Ott látok egy közösséget, amelyik – mert a lényeges dolgokat illetően ezek az emberek nagyon hamar rádöbbenek, bárhonnan jöttek, hogy együtt kell élniük, tehát akkor együtt kell mindent csinálnunk – még engem, aki elmentem is, kötni tud. Jó, hát ugye én író vagyok, tehát mindent onnan hozok, ezt is hozzá kell tenni persze, de azon túl is, néha azt sem tudom, hogy miért, de kötődöm. És ha van is az embernek sokféle honvágya, lelki honvágya, szellemi honvágya, nekem is van. Németország, kettős kultúra, ami azért bennem mégiscsak elevenen él és dolgozik. De az igazi, ha összedem az egészet, summázom az egészet, akkor ott van, az az a hely, a falum. És ennél nagyobb dolgot nem tud az ember kapni. Nem csak mondani és elképzelni, hanem kapni. Ez adja a tartásomat, ez éltet, és ez így is marad. És ez azért lehet, mert ők is így vannak velem. Tudom. Elég bizonyítékát adják. Ami az írásaimat illeti, mondta egyszer valaki, hogy: olvassuk, nem értjük ugyan egészen a verseket mindig, de hát a latin misét sem értettük, mégis gyönyörű volt. Az biztos, hogy egy munkát mégis csak meg tudtam úgy csinálni, a *Téli bárány-t*, ami öröklük szől és a büszkeségük, ami nekik szintén olyan fogódzó, mint ők nekem. Egy valami nem fog változni az én életemben, ameddig még, ez nem fog.

– Köszönöm a beszélgetést, tanulását és átélhető örömét, ami tagadhatatlanul annak is köszönhető, hogy kérdéseim újra versírás közben érték Kalász Márton.

–Köszönöm szépen.

Mátyus Aliz

SZERZŐINK

Barsi Hajna 1958-ban született Győrben. Etnográfus. A Hagymányok Háza főtanácsosa.

Bartók László 1955-ben született Várpalotán. A Magyar Versmondók Egyesületének elnöke, Radnóti-díjas előadóművész.

Beke György 1927-ben született Uzonban. Író, az Írószövetség Szociográfiai Szakosztályának vezetője.

Debreczeni Tibor 1928-ban született Várban. Magyar-történelem szakos tanár. A Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Karán tanít.

Domokos Mátyás 1928-ban született Gyulán. Magyar-német szakos középiskolai tanár. Író, kritikus.

Ferenc Zsuzsanna 1948-ban született Gyulaírástón. A Veszprém Városi Művelődési Központ közművelődési szakfőtanácsosa. Wlassics-díjas népművelő.

Földiák András 1948-ban született Budapesten, Újpesten. Népművelő. A Magyar Művelődési Intézet Kommunikációs és Koordinációs Főosztályának vezetője. A Magyar Művelődési Társaság társelnöke.

Gecsey Sándorné dr. Papp Katalin 1951-ben született Nagykánizsán. A Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanácskét vezetője.

Hajdú C. Gergő Szigetváron született 1987-ben. A Kölcsey Ferenc francia kéttannyelvű gimnázium negyedik osztályos tanulója. Kazinczy érmes versmondó.

Házy Baló Eszter 1949-ben született Árapatakon, (Kovácsna megye, Románia). Közművelő, az Apáczai Csere János Közművelődési Egyesület elnöke Brassóban.

Dr. Horváth Attila 1942-ben született Szolnokon. Tanár, népművelő, oktatási, kulturális és turisztikai szakértő. A MATUR Kulturális Tagozatának társelnöke.

Jász Attila 1966-ban született Szőnyben, József Attila díjas költő, az Új Forrás című folyóirat munkatársa.

Juhász Ferenc 1928-ban született Bián. József Attila-díjas, Kossuth-díjas költő; szerkesztő.

Kiss László 1947-ben született Budapesten. A Magyar Versmondók Egyesületének alapító elnöke, jelenleg elnökhelyettese, a Versmondó és a Játékos lap főszerkesztője, Radnóti-díjas versmondó szakember és Bessenyei-díjas népművelő.

Dr. Lutter Imre 1977-ben született Nyíregyházán. Előadóművész, újságíró. A tv2 Mokka c. műsorának száguldó riportere, a Magyar Versmondók Egyesületének kreatív alelnöke, a Vers Éve programigazgatója, a Kalcidoszkóp VersFesztivál igazgatója, a Versmondó folyóirat szerkesztőbizottsági tagja és a vers.hu internetes oldal főszerkesztője.

Mátyus Aliz 1948-ban született Zalalövön. Író, szociológus. A Magyar Művelődési Intézet Szín – Közösségi Művelődés című folyóiratának főszerkesztője. Erdei-díjas szociológus, Wlassics-díjas népművelő.

Pataki András 1971-ben született Sümegen. Rendező, a Forrás Színház igazgatója.

Szemes Zsuzsa 1950-ben született Túrkevéen. Író. Könyvtár és pedagógia szakos tanár.

Szigeti Edvárd 1981-ben született Győrben. Jelenleg a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar IV. éves Kazinczy-díjas hallgatója. A brassói Bartalis János Szavalóversenyen 2003-ban I. helyezést ért el.

Szody Szilárd 1940-ben született Budapesten. Tanár, rendező, a Magyar Rádió Rt. nyugalmazott dramaturgja. Radnóti- és Csoknői-díjas.

Tóth Zsóka 1950-ben született Dunaalmáson. Népművelő, előadóművész, a Magyar Művelődési Intézet igazgató helyettese.

Tóth Zsuzsanna 1953-ban született Sátoraljaújhelyen. Színházpedagógus, előadóművész. A Magyar Művelődési Intézet Művészeti Programok Főosztályának vezetője.